

Skirmantas BIKELIS

Lietuvos teisės instituto Baudžiamosios justicijos
tyrimų skyriaus vyriausiasis mokslo darbuotojas
Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius
El. p. *skirmantas.bikelis@teise.org*

Renata GIEDRYTĖ-MACIULIENĖ

Lietuvos teisės instituto Baudžiamosios justicijos
tyrimų skyriaus jaunesnioji mokslo darbuotoja
Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius
El. p. *renata.giedryte@teise.org*

Judita VENCKEVIČIENĖ

Lietuvos teisės instituto Baudžiamosios justicijos
tyrimų skyriaus jaunesnioji mokslo darbuotoja
Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius
El. p. *judita.venkevicienė@teise.org*

NETEISĖTA CIGARĖČIŲ APYVARTA: NUBAUSTŪJŲ ADMINISTRACINE TVARKA POŽYMAI IR SANKCIJŲ PROPORCINGUMO PROBLEMA¹

Straipsnyje pristatomi pažeidėjų, nubaustų už neteisėtą cigarečių apyvartą (cigarečių kontrabandą, ATPK 210 str., ir cigarečių įsigijimą, laikymą, gabenimą, naudojimą ar realizavimą pažeidžiant nustatytą tvarką, ATPK 163² str.), kai kurie socialiniai ir demografiniai požymiai. Sprendimų administracinėse bylose ir interviu, atliktų su teisėsaugos institucijų atstovais, analizė atskleidė, kad neteisėto disponavimo cigaretėmis ir kontrabandos administraciniuose pažeidimuose (neįtraukiant pačių smulkiausių nepakartotinių pažeidimų) pastebima socialinė ir demografinė diferenciacija tarp skirtingų grandžių ir skirtingas funkcijas atliekančių asmenų. Matyti, kad didžiausią išaiškinimo ir griežto nubaudimo riziką patiria neteisėtos cigarečių apyvartos žemiausios grandies dalyviai, kurie dažnai yra socialiai pažeidžiami. Šiame kontekste, taip pat ir remiantis sisteminė sankcijų analize, kyla ATPK 163² straipsnyje nustatytų sankcijų už pakartotinius pažeidimus proporcingumo klausimas.

---

¹ Šiame straipsnyje pateikiama dalis Lietuvos teisės instituto mokslininkų grupės tyrimo „Neteisėta akcizinių prekių apyvarta kaip daugiaplanis socialinis reiškinys ir jo kontrolės problemos“ rezultatų. Mokslinį tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba, finansavimo sutarties Nr. MIP-092/2014.

ĮVADAS

„Kontrabandos ir šešėlinio verslo ekonomikoje pažabojimas“ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programoje yra įvardytas kaip vienas neatidėliotinų Vyriausybės veiklos prioritetų². Norint efektyviai kontroliuoti šiuos reiškinius, be kitų dalykų, svarbu gerai suvokti, kokie asmenys daro atitinkamus teisės pažeidimus, taip pat kokie asmenys yra dažniausiai išaiškinami teisės saugos institucijų ir traukiami atsakomybėn. Ar išaiškinami pažeidimų organizatoriai, ar daugiausia žemiausios grandies vykdytojai? Ar grėsmingomis piniginėmis sankcijomis nubaudžiami tie, kurie kontroliuoja neteisėtą cigarečių pelną, ar tie, kurie pastarųjų pasamdomi už gan simbolinį atlygį vykdyti pažeidimus? Kokie žmonės dalyvauja neteisėtoje cigarečių apyvartoje? Galbūt tai padėtų atsakyti, kodėl jie įsitraukia į šią veiklą?

Kadangi neteisėtos ekonominės-finansinės veiklos reiškinys yra labai platus ir įvairialypis ir jo veikėjai yra labai skirtingi, sunku būtų nuodugniai ir išsamiai analizuoti visą reiškinį iš karto. Šiame straipsnyje analizuojami pažeidėjų, nubaustų už neteisėtą disponavimą viena specifine akcizinių prekių rūšių – cigaretėmis – požymiai. Be to, dėmesį sutelkėme tik į pažeidėjus, nubaustus už santykinai mažesnio masto pažeidimus, nepatenkančius į baudžiamosios atsakomybės sferą, t. y. asmenis, nubaustus už administracinius teisės pažeidimus, susijusius su neteisėta cigarečių apyvarta – kontrabanda (Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau vadinama – ATPK) 210 str.) ir cigarečių įsigijimu, laikymu, gabenimu, naudojimu ar realizavimu pažeidžiant nustatytą tvarką (ATPK 163² str.).

Kalbant ne tik apie cigaretes, santykinai mažesnio masto (administracinio teisės pažeidimo lygmens) pažeidimų, susijusių su neteisėta akcizinių prekių apyvarta, užfiksuojama apie dešimt kartų daugiau nei tokio pobūdžio nusikaltimų (žr. 1 ir 2 *paveikslus*)³. Ir nors panašu, kad labai paplitusių, bet smulkesnių pažeidimų bendra apimtis (bendra akcizinių prekių vertė) yra apie trejetą kartų mažesnė nei analogiškų nusikaltimų (žr. 3 *paveikslą*), administracinių teisės pažeidimų reikšmės nuvertinti negalima.

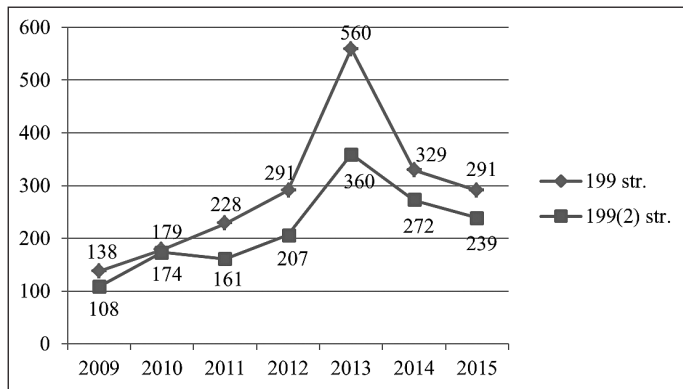
---

² Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos. 2012 m. gruodžio 13 d. Nr. XII-51. Prieiga per internetą: <<http://www.lsadps.lt/vyriausybes-programa-2012-2016%20m..lsa?id=26>>.

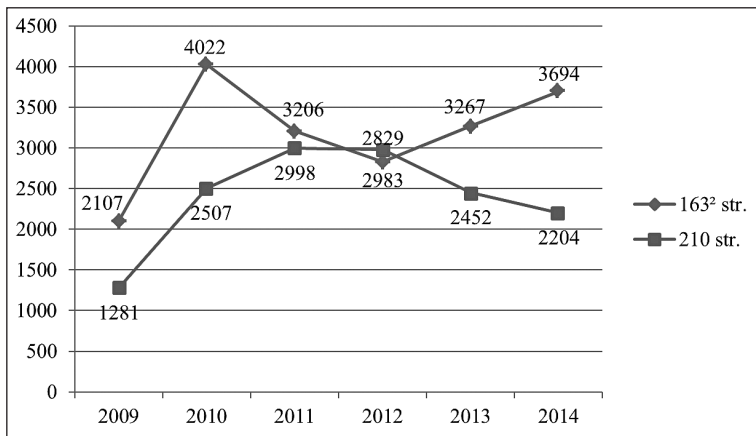
³ Kita vertus, duomenys, pateikiami apie neteisėtą akcizinių prekių apyvartą, tik labai nedaug skiriasi nuo duomenų apie neteisėtą cigarečių apyvartą, kadangi neteisėtoje akcizinių prekių apyvartoje, kiek ji patenka į administracinių teisės pažeidimų sritį, cigarečių apyvarta sudaro per 90 proc. atvejų. Tai parodantys duomenys bus pateikti aptariant tyrimo metodologiją.

Neteisėta cigarečių apyvarta:
nubaustųjų administracine tvarka požymiai ir sankcijų proporcingumo problema

---

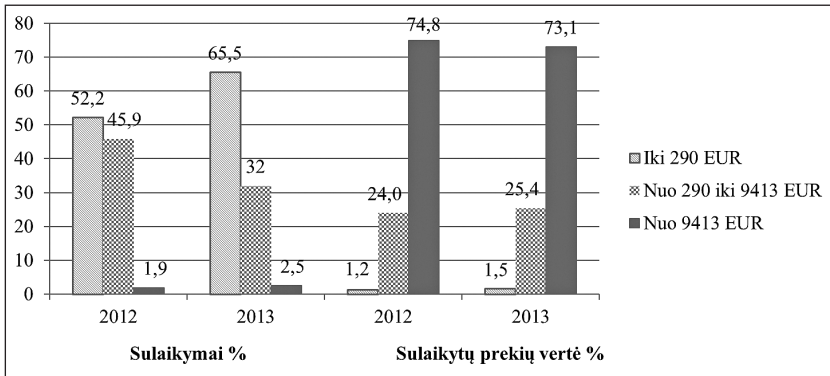
1 paveikslas. Užregistruoti kontrabandos (BK 199 str.) ir neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis (BK 199⁽²⁾ str.) nusikalčiai, 2009–2015 m.⁴

2 paveikslas. Surašyti administraciniai teisės pažeidimų protokolai už kontrabandą (ATPK 210 str.) ir neteisėtą disponimą akcizais apmokestinamomis prekėmis (ATPK 163² str.), 2009–2014 m.⁵

⁴ Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje (Forma_1G), Duomenys apie nusikalstamumą Lietuvos Respublikoje (Forma_1Ž).

⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija. Šešėlinė ekonomika. Kontrolės rezultatai ir tendencijos 2009–2014 m. Prieiga per internetą: <http://www.vdi.lt/PdfUploads/ND_SeselineEkonomika.pdf>, p. 17.

3 paveikslas. Kontrabandinių prekių sulaikymų struktūra pagal vertę, 2012–2013 m.⁶

Tiek dėl išplitimo ir sąsajų su nusikalstama cigarečių apyvarta (smulkesni pažeidimai gali būti savarankiški, bet gali būti milžiniško neteisėtos cigarečių apyvartos „medžio“ smulkesniosiomis „šakelėmis“, besitiesiančiomis link vartotojų), tiek dėl didelio politinio dėmesio tokiems pažeidimams (pasireiškusio itin griežtų sankcijų už tokius pažeidimus nustatymu) būtina atidžiai ištirti ir už santykinai mažesnio masto pažeidimus nubaustų pažeidėjų požymius.

Aptariama administracinių teisės pažeidimų grupė ligi šiol Lietuvoje buvo nedaug tyrinėta. Paminėtini apžvalginiai neteisėtos cigarečių apyvartos situacijos Lietuvoje tyrimai moksliniame projekte FIDUCIA ir Milano katalikiškojo Šventosios Širdies universiteto ir Trento universiteto tyrimų centro „Transcrime“ tyrime⁷. Tam tikrus specifinius aspektus, daugiausia susijusius su baudžiamosios atsakomybės už kontrabandą taikymu, nagrinėjo S. Bikelis, G. Ivoška, J. Malinauskaitė, G. Šulija, V. Šulija, G. Šatienė, J. Baltrūnienė, L. Jokšas, A. Gorbatkovas⁸. Iš užsienio šalių tyrimų

⁶ Parengta pagal tiesiogiai iš Muitinės kriminalinės tarnybos gautus duomenis.

⁷ Knickmeier S., Bikelis S., Hough M., Sato M., Buker H. Trafficking of Goods: Report on the State-of-art Situation of Trafficking of Goods in the EU Countries // FIDUCIA. New European Crimes and Trust-Based Policy, 2015, Vol. 3; Calderoni F., Angelini M., Aziani A., De Simoni M., Mancuso M., Rotondi M., Santarelli E., Vorraro A. The Factbook on the Illicit Trade in Tobacco Products 6. Lithuania, Trento: Transcrime, 2013.

⁸ Bikelis S. Permaštant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (II). Konfiskavimo ir mokesčių priemonių taikymo klausimai // Teisės problemos, 2013, Nr. 1(79); Bikelis S. Permaštant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (I). Proporcingumo principas ir baudmės už kontrabandą // Teisės problemos, 2012, Nr. 4(78); Ivoška G. Baudžiamosios politikos kontrabandos ir muitinės apgaulės kontrolės srityje įgyvendinimo Lietuvos teisinėje sistemoje problemos // Teisės problemos, 2011, Nr. 2(72); Šatienė G., Baltrūnienė J., Jokšas L. Kontrabandos ir korupcijos kaip socialinių reiškinių santykis // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 2011, Nr. 3(23); Malinauskaitė J. Teisinės

paminėtinas Nyderlandų mokslininko P. C. van Duyne tyrimas, kuriame, be kitų aspektų, buvo apibendrinti požymiai asmenų, užsiimančių neteisėta cigarečių apyvarta Nyderlanduose ir jų kontrabanda iš Nyderlandų į Jungtinę Karalystę⁹. Mūsų straipsnyje pristatoma dalis rezultatų, gautų Lietuvos teisės institute atliekant platų kompleksinį tyrimą „Neteisėta akcizinių prekių apyvarta kaip daugiaplanis socialinis reiškinyis ir jo kontrolės problemos“.

Šiuo straipsniu siekiama atskleisti pažeidėjų, nubaustų pagal ATPK 210 ir 163² straipsnius, socialinius ir demografinius ypatumus, parodyti priklausomybę tarp daromų pažeidimų pobūdžio ir juos darančių asmenų požymių. Tokios išvalgos suteikia kontekstą vertinant kontrolės priemonių ir visų pirma sankcijų, nustatytų už atitinkamus pažeidimus, proporcingumą ir efektyvumą.

METODOLOGIJA

Tyrimas, kurio rezultatai pristatomi šiame straipsnyje, remiasi dviem vienas kitą papildančiais ir tam tikra apimtimi verifikuojančiais duomenų šaltiniais – sprendimais administracinėse bylose ir teisėsaugos institucijų atstovų tiesiogine profesine patirtimi, kuria jie pasidalijo pusiau struktūruotų interviu metu.

Pasinaudojant procesinių dokumentų sistema LITEKO buvo tiriami sprendimai administracinėse bylose pagal ATPK 210 ir 163² straipsnius, įsiteisėję 2013 metais. Kadangi tokių sprendimų Lietuvoje per metus priimama netoli 6 tūkst., tyrimo apimtį siauriname atmesdami sprendimus dėl smulkiausių ir mažiausias sankcijas užtraukiančių pažeidimų – pagal ATPK 163² straipsnio 1–2 dalis (prekių vertė iki 10 MGL ir nėra nustatyta pakartotinum) ir ATPK 210 straipsnio 3 dalį (prekių vertė iki 5 MGL). LITEKO sistema pateikė 956 sprendimus bylose pagal ATPK 163² straipsnio 3–7 dalis ir 1 240 sprendimų bylose pagal ATPK 210 straipsnio 1–2 dalis. Kvotinės atrankos būdu (pagal straipsnio dalis) buvo atrinkta 500 sprendimų pagal ATPK 163² straipsnio 3–7 dalis ir 600 sprendimų pagal ATPK 210 straipsnio 1–2 dalis. Iš šios imties atrinkome tuos sprendimus, kuriuose pažeidimo dalykas buvo cigaretės. Tokie sprendimai sudarė 93,8 proc. sprendimų **pagal ATPK 163² straipsnį** (469 sprendimai, tačiau keturiuose iš jų pažeidimai buvo perkvalifikuoti į 163² straipsnio 1 arba 2 dalis, taigi galutinėje analizėje liko **465 sprendimai**) ir 99,3 proc.

---

kovos su kontrabanda politikos raida ir perspektyvos // Jurisprudencija, 2005, t. 67(59), *Malinauskaitė J., Šulija G., Šulija V.* Kontrabanda Lietuvoje: kriminologinės, socialinės, ekonominės, teisinės problemos ir kontrolės perspektyvos // Teisės problemos, 2001, Nr. 4(34); *Gorbatkov A.* Kontrabandos kriminalistinė charakteristika // Teisė, 2001, Nr. 39.

⁹ *Van Duyne P. C.* Organizing cigarette smuggling and policy making, ending up in smoke // *Crime, Law and Social Change*, 2003, 39, p. 285–317.

sprendimų pagal ATPK 210 straipsnį (596 sprendimai). Kitose bylose pagal šiuos straipsnius pažeidimo dalykas buvo gintaras, automobiliai, vaistiniai preparatai ir kt. Sprendimuose buvo anketuojami nubaustųjų asmenų socialiniai-demografiniai požymiai, veikų požymiai ir paskirtos sankcijos.

Kitas duomenų šaltinis buvo interviu su aptariamais pažeidimais dirbančiais policijos pareigūnais (po vieną iš Vilniaus, Merkinės, Tauragės, Vilkaviškio, Šalčininkų), tokias bylas nagrinėjančiais apylinkių teismų teisėjais (po vieną iš Vilniaus, Varėnos, Vilkaviškio, Tauragės, Šalčininkų), taip pat muitinės kriminalinės tarnybos pareigūnais (vienas interviu su pora pareigūnų), Muitinės departamento mokesčių administravimo skyriaus pareigūnu, Valstybinės mokesčių inspekcijos Akcizų administravimo departamento dviem pareigūnais bei Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos prokurorais (keturi prokurorai). Iš viso 16 interviu.

Tyrimo metu kalbinant pareigūnus paaiškėjo, kad sprendimų administracinėse bylose anketavimo duomenys turi būti vertinami gana kritiškai ir rezervuoti. Kai kurie administracinėse bylose fiksuojami duomenys ne visuomet atspindi neteisėtos cigarečių apyvartos reiškinio ir pažeidėjų gyvenimiškąją realybę. Antai nors praktiškai visi pareigūnai teigia, kad neteisėta cigarečių apyvarta (ypač stambesnė) yra „tinklinis-sisteminis“ reiškinys, o ne pavienių savarankiškų asmenų vykdoma veikla, administracinėse bylose tai paprastai neatsispindi – apie bendrininkus duomenų dažnai nepavyksta surinkti. Byloje užfiksuotos socialinės-demografinės aplinkybės taip pat ne visuomet atitinka realybę. Asmuo gali būti formaliai bedarbis, bet faktiškai dirbti nelegaliai. Ir priešingai, asmuo gali būti įsidarbinęs, bet tai gali būti tik fiktyvus darbas ir (arba) gali būti įsidarbinta tik prieš pat nagrinėjant bylą, taip siekiant sukurti teigiamą socialinį savo įvaizdį ir gauti švelnesnę sankciją. Asmens turtinė padėtis, jei ji fiksuojama byloje, atitinkamai taip pat gali skirtis nuo realios (juolab kad jokiame oficialiame dokumente, kurio pagrindu byloje galėtų būti konstatuojama turtinė padėtis, neatsispindi neteisėtai gautos pajamos). Kita vertus, labai didelėje administracinių bylų dalyje apie kaltininko turtinę padėtį apskritai nepateikiama duomenų. Tad mūsų gauti duomenys, kad 13,1 % pažeidėjų, baustų pagal ATPK 163² str., ir 18,2 % pažeidėjų, baustų pagal ATPK 210 str., turtinė padėtis buvo sunki, gali būti tik orientaciniai.

Teisėsaugos institucijų atstovų įžvalgos taip pat turi tam tikrų rezervacijų, kadangi jie rėmėsi tik savo tiesiogine profesine patirtimi. Apylinkės teisėjų patirtis bene fragmentiškesniausia, jie reiškinį daugiausia mato per byloje nustatytą aplinkybių prizmę, be to, teisėjai nesispecializuoja vien šioje bylų kategorijoje ir aptariamų kategorijų bylų per metus asmeniškai išnagrinėja tik po keletą. Prokurorai ir muitinės kriminalinės tarnybos pareigūnai dirba su stambesnio masto pažeidimais, bet ir jų praktikoje pasitaiko nemažai pažeidimų, kurie balansuoja ant ribos tarp administracinės ir baudžiamosios atsakomybės (pavyzdžiui, kai baudžiamosios atsakomybės vengia-

ma skaidant krovinį į smulkesnius, kurių vertė neviršytų baudžiamąją atsakomybę užtraukiančios ribos). Atitinkamai teisėsaugos institucijų atstovų interviu buvo orientuoti į konkrečią problematiką, o ne platesnius apibendrinimus. Kita vertus, nemažas interviu skaičius, pasikartojančios viena kitą patvirtinančios teisėsaugos institucijų atstovų įžvalgos ir papildoma informacija, gauta analizuojant bylas, leidžia išskirti svarbiausius į administracinę teiseną patenkančios neteisėtos cigarečių apyvartos ir joje dalyvaujančių pažeidėjų požymius.

TIRTIEJI PAŽEIDIMAI IR JUOS PADARIUSIŲ PAŽEIDĖJŲ TIPAI BEI CHARAKTERISTIKOS

Šio straipsnio tyrimo dalykas yra administracinę atsakomybę užtraukiantys pažeidimai. ATPK 163² ir 210 straipsniai nustato atsakomybę už skirtingas, bet iš dalies ir sutampančias veikas¹⁰, kurios dažniausiai yra vieno reiškinio sudėtinės dalys. Kontrabanda per valstybės sieną pergabentos cigaretės toliau yra neteisėtai gabenamos, laikomos ir platinamos. Visa tai sudaro vieningą ir nuoseklią neteisėtą schemą, kurioje veikia įvairių lygmenų dalyviai (organizatoriai, gabentojai, pardavėjai ir kt.).

Cigarečių vertė administraciniuose pažeidimuose būna iki 250 MGL, t. y. iki 9 413 EUR (apytiksliai daugiau nei 7 dėžės cigarečių, daugiau nei 3 500 pakelių, bendra masė apytiksliai per 140 kg). Kaip teigia teisėsaugos institucijų atstovai, didesnių kiekių (kriminalinės) neteisėtos apyvartos cigaretės paprastai būna „tranzitinės“, jų paskirtis yra Vakarų Europos valstybės, kuriose legalaus cigarečių pakelio kaina yra kelis kartus didesnė nei Lietuvoje, atitinkamai ir neteisėto verslo pelnas yra kur kas didesnis. Tokia nusikalstama schema reikalauja aukšto (tarptautinio) organizuotumo lygio, o didesni kiekiai cigarečių – atitinkamų transporto priemonių (vilkių, jūrinių konteinerių).

Tam tikra dalis stambios gerai organizuotos kontrabandos „nusėda“ ir Lietuvoje, t. y. patenka į Lietuvos rinką. Teisėsaugos institucijų atstovų teigimu, pastebima negalimų cigarečių platinimo schema, kurioje didieji kiekiai yra gabenami į Vilnių bei Kauną, o iš šių logistinių centrų cigaretės mažesniais kiekiais pasiekia kitus miestus ir miestelius, iš šių skirstomos toliau, kol pasiekia galutinį platinimo „tašką“, kuriame, siekiant sumažinti riziką, stengiamasi laikyti tik nedidelį kiekį cigarečių. Taigi, neteisėtų cigarečių apyvartos „kriminalinis“ ar „administracinis“ mastas kartais gali priklausyti nuo to, kurioje platinimo schemas grandyje pavyksta pažeidimą išaiškinti. Riba tarp „kriminalinės“ ir „administracinės“ cigarečių apyvartos nėra

---

¹⁰ Kontrabanda yra tas pats neteisėtas akcizinių prekių gabenimas, tik nuo ATPK 163² straipsnyje nustatytos veikos skiriasi tuo, kad cigaretės gabenamos kertant valstybės sieną (per tam skirtus postus arba neteisėtai, per „žaliąją zoną“).

labai ryški ir tuomet, kai krovinys skaidomas dalimis paskirstant kiekvienam gabentojui krovinį taip, kad jo vertė nesiektų baudžiamąją atsakomybę užtraukiančios cigarečių vertės¹¹. Nepavykus įrodyti veikos vieningumo ir bendrininkavimo, tokia kriminalinė cigarečių apyvarta patenka į administracinės atsakomybės sferą. Tad tiriant neteisėtą cigarečių apyvartą kaip reiškinių brėžti griežtų ribų tarp neteisėtos cigarečių apyvartos, patenkančios į administracinės atsakomybę sferą, ir kriminalinės cigarečių apyvartos negalima.

Pažymėtina, kad administracinių teisės pažeidimų, susijusių su neteisėta cigarečių apyvarta, aprėptis yra labai plati. Ji apima nuo gerai organizuotų santykinai didelio masto veikų, besiribojančių su „kriminaline“ cigarečių apyvarta, iki smulkios neteisėtos cigarečių apyvartos, kuri gali būti skirta daugiausia siauro aplinkinių rato rūkymo poreikiams patenkinti ir daroma savarankiškai atsigabenant cigarečių arba veikiant kaip platesnės cigarečių platinimo schemos žemiausia grandis.

Vartodami sąvoką „smulki neteisėta cigarečių apyvarta“, turime galvoje tokią apyvartą, kuri užtraukia atsakomybę pagal ATPK 163² straipsnio 1–2 dalis (neteisėtas disponavimas iki 2 MGL ir nuo 2 iki 10 MGL cigaretėmis) ir 210 straipsnio 3 dalį (iki 5 MGL vertės cigarečių kontrabanda). Tai pažeidimai, kuriuose disponuojama (labai apytiksliai) iki 3 blokų (30 pakelių, iki 2 MGL vertės) ar iki 15 blokų (nepilnas trečdalis dėžės, iki 10 MGL vertės) cigarečių. 15 blokų (150 pakelių), rūkant po pakelį per dieną, dviem žmonėms pakaktų pustrėčio mėnesio. Tokie santykinai smulkūs pažeidimai sudaro didžiąją dalį visų nustatytų neteisėto disponavimo cigaretėmis atvejų (žr. 3 *paveikslą*). Dėl jų gausos ir santykinai mažesnio reguliavimo problemiš-kumo šie pažeidimai į mūsų tyrimą nepateko, išskyrus tuos atvejus, kai pažeidėjas už neteisėtą disponavimą yra baudžiamas pakartotinai.

Mūsų tirti pažeidimai, kurie santykinai nėra smulkūs, bet vis dėlto užtraukia administracinę atsakomybę (ATPK 163² straipsnio 3, 4, 7 dalys, 210 straipsnio 1 ir 2 dalys), apima pažeidimus, kai neteisėtai disponuojama iki 25 kartų daugiau cigarečių, nei yra disponuojama mūsų anksčiau įvardytuose santykinai smulkiuose pažeidimuose.

---

¹¹ Toks skaidymas sulaikymo rizikos požiūriu turi įvairių aspektų. Mažesnės apimties krovinį yra kiek lengviau paslėpti, bet, išaugus transporto priemonių ar gabenimų skaičiui, sulaikymo rizika vėlgi kyla. Gabenant didelius kiekius, kurie gerokai viršija baudžiamosios atsakomybės ribą, netgi skaidymas negali padėti šios ribos neperžengti. Tuomet, suprantama, skaidymo prasmės nėra.

1 lentelė. Cigarečių vertė tirtose administracinėse bylose, 2013 m.¹²

	vertė ->	≤ 2 MGL	2 ≤ x < 10 MGL	10 ≤ x < 50 MGL	50 ≤ x < 200 MGL	200 ≤ x < 250 MGL
ATPK 210 str.	2 d.		90 ¹	220		
	1 d.				222	54
ATPK 1632 str.	3 d.	0	2	109	1	0
	4 d.	0	0	0	85	12
	5 d.	35	2	1	0	0
	6 d.	89	8	3	2	0
	7 d.	5	29	14	13	0

1 lentelėje pilka spalva pažymėtos eilutės parodo duomenis apie pakartotinius pažeidimus. Pagal ATPK 163² straipsnio 5–6 dalis yra baudžiama tuomet, kai asmuo disponuoja iki 2 MGL vertės akcizinėmis prekėmis ir tai daroma pakartotinai. 7 dalis apima pakartotinius pažeidimus, kai cigarečių vertė viršija 2 MGL. Kadangi netyrėme smulkesnių nepakartotinių pažeidimų, smulkesnių pažeidimų kiekybinių apibendrinimų negalime daryti. Kitose lentelės eilutėse yra duomenys apie mūsų tirtus nepakartotinius pažeidimus. Matyti, kad pagal neteisėtų cigarečių vertę pažeidimų skaičius intervale nuo 10 MGL iki 250 MGL pasiskirsto gana tolygiai. Nedominuoja nei mažesni (iki 50 MGL), nei artimi baudžiamąją atsakomybę užtraukiančioms cigarečių apimtims kiekiai.

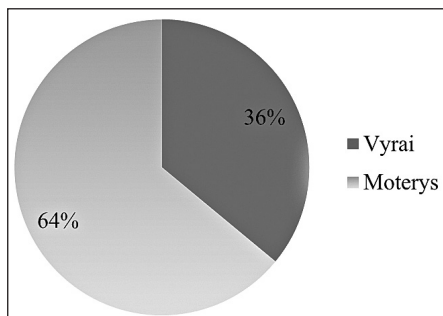
Pažeidimams, kai disponuojama daugiau nei 5–10 MGL ir ypač daugiau nei 50 MGL vertės cigaretėmis, reikalingas išplėtotas organizavimas. Tokių kiekių cigarečių gabenimas reikalauja gebėti suorganizuoti tam tikrus techninius ir žmogiškuosius pajėgumus, reikalingi ryšiai su tiekėjais, reikia turėti nemažų apyvartinių lėšų nemažam kiekiui cigarečių nelegaliai įsigyti iš tiekėjų, bendrininkų veiklai apmokėti ir kitoms išlaidoms.

Šios aplinkybės lemia vienos iš neteisėtos cigarečių apyvartos dalyvių grupių – organizatorių požymius. Kaip apibūdino kalbinti teisėsaugos institucijų atstovai, **organizatoriai** – tai įvairaus amžiaus asmenys, daugiausia vyrai, turintys šeimas, gyvenantys miestuose, siekiantys sudaryti smulkių verslininkų įvaizdį, būna, kad

¹² Pajuodinti skaičiai rodo anomalijas – neteisingai kvalifikuotus pažeidimus. Iš pirmo žvilgsnio itin keistai atrodo neteisėto disponavimo daugiau nei 2 MGL vertės cigaretėmis kvalifikavimas pagal ATPK 163² straipsnio 6 dalį, nustatančią atsakomybę už disponavimą tik iki 2 MGL vertės cigaretėmis. Matome dvi bylas, kuriose disponavimas net per 50 MGL (viena iš jų – per 100 MGL) vertės cigaretėmis kvalifikuotas pagal šią dalį. Kita vertus, ši situacija galbūt susijusi su kita – teisinio reguliavimo – anomalija, kad sankcijos už pakartotinį neteisėtą disponavimą ar iki 2 MGL, ar per 100 MGL vertės cigaretėmis praktiškai nesiskiria (išskyrus tai, kad 7 dalies sankcijoje papildomai nustatyta transporto priemonės konfiskavimo galimybė).

užsiima tam tikru „paraleliniu“ teisėtu verslu (pavyzdžiui, automobilių prekyba), pasitaiko studentų, daugiausia bedarbiai. Savo vardu įregistruoto turto praktiškai neturi, tačiau disponuoja didelėmis grynųjų pinigų sumomis – apyvartinėmis cigarečių „verslo“ lėšomis ir pelnu. Cigarečių apyvartoje organizatoriai dažnai veikia per tarpininkus ir yra mažiausią riziką būti išaiškinti ir nubausti patirianti pažeidėjų grupė. Atitinkamai daugeliu atvejų, jei ir yra išaiškinami, jie administracinių baustumų ar teistumų neturi. Kuo aukštesnio lygmens organizatorius, tuo jo rizika įkliūti mažesnė, o pelnas didesnis. Šis dėsnis galioja ne tik organizatoriams, bet visiems neteisėtoms cigarečių apyvartos veikėjams.

Cigarečių neteisėtoms apyvartos tinklo „apačioje“, arčiausiai vartotojų, yra platintojai, tiksliau **platintojos**. Teisės saugos institucijų atstovai pasidalijo pastebėjimu, kad, skirtingai nuo aukštesnio lygmens grandžių, kur vyrauja vyrai, cigarečių pardavimu vartotojams užsiima daugiausia moterys, paprastai vyresnio amžiaus (per 40 metų), neretai pensininkės, neretas atvejis – turinčios neįgalumą. Kalbinti teisės saugos institucijų atstovai išsakė nuomonę, kad šių prekyautojų turtinė padėtis dažnai yra prasta, neteisėta veikla jos verčiasi siekdamas pasigerinti savo buitį¹³. Didelė dalis nubaustųjų yra baudžiamos nebe pirmą kartą (atitinkamai – patiria griežtas sankcijas pagal ATPK 163² straipsnio 6–7 dalis, neretai yra skolingos valstybei dideles sumas nesumokėtų baudų). Tai lemia jų veikos specifika. Prekiautojos, skirtingai nuo gabentojų, veikia nuolatinėje vietoje (neretai savo gyvenamojoje vietoje), tiesiogiai kontaktuoja su klientais, apie jas pareigūnai gan nesunkiai gauna informacijos. Šią teisės saugos institucijų atstovų išžvalgą patvirtina ir mūsų gauti bylų anketavimo duomenys, pagal kuriuos 2/3 nubaustųjų už pakartotinį neteisėtą disponavimą cigaretėmis sudaro moterys.

4 paveikslas. Nubaustieji pagal ATPK 163² straipsnio 5–7 dalis pagal lytį, 2013 m.

¹³ Nyderlandų ir Jungtinės Karalystės cigarečių neteisėtoms apyvartos tyrime taip pat pastebima, kad tarp šios veiklos dalyvių gausu neįgalumą turinčių ir socialiai remtinų asmenų, kurie „mėgina įveikti gyvenimo monotoniją bei papildyti savo pajamas įsitraukdami į neteisėtą cigarečių rinką“ (*Van Duynne P. C. Organizing Cigarette Smuggling and Policy Making, Ending up in Smoke // Crime, Law and Social Change, 2003, No. 39, p. 291, 309*).

Kita grupė, kurią galima išskirti, tai savotiška jungtis tarp organizatorių ir prekybininkų – **gabantojai** ir jų pagalbininkai („žvalgai“). Gabantojus reikėtų skirti dar į mažiausiai dvi funkciskai ir socialiniu požiūriu skirtingas grupes – gabantojus per muitinio patikrinimo postus ir šalies keliais („vairuotojai“) ir gabantojus per vadinamąją „žaliąją zoną“ – neteisėtai kertančius valstybės sieną tam neskirtose vietose arba išgabenančius cigaretes (perestas, perplukdytas, perskraidintas per valstybės sieną) iš „žaliosios zonos“ į reikiamą netolimą sandėlio funkciją atliekantį punktą (tvartą, pirtį, automobilį), iš kur cigaretės gali būti transportuojamos toliau. Kaip pažymėjo kalbinti teisėsaugos institucijų atstovai, kontrabandos žargonu tokie asmenys vadinami „kojomis“.

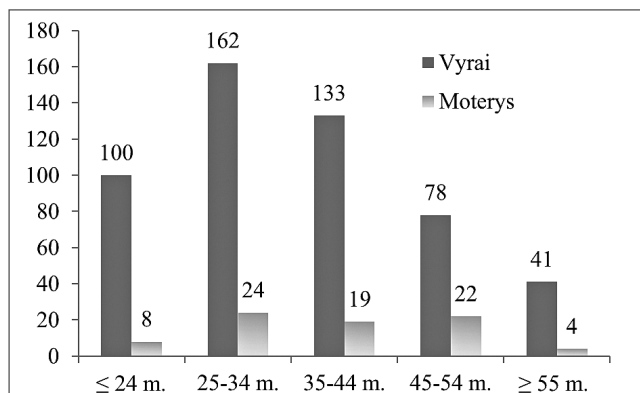
„**Kojas**“ teisėsaugos institucijų atstovai apibūdino kaip daugiausia žemiausio socialinio sluoksnio žmones, dažniausiai jaunos vyrus (dažnai iki 30 metų), kuriuos cigarečių gabenimo operacijoms organizatoriai surenka iš aplinkinių pasienio kaimų ir pasamdo už 15–30 EUR. Šie asmenys perneša cigarečių dėžes, kurių kiekviena sveria apie 20 kg. Neša po 2–3, kartais 4 dėžes. Atitinkamai „kojos“ turi būti fiziškai stiprūs asmenys. „Kojų“ rizika būti sulaikytiems yra palyginus didelė, juos pastebi ir sulaiko valstybės sienos apsaugos pareigūnai. Šie asmenys dažnai būna jau ne kartą bausti už tokius pažeidimus. „Žvalgai“ dirba kartu su „kojomis“, stebi pareigūnų ir bet kokią kitą judėjimą ir informuoja bendrininkus. „Žvalgai“ taip pat yra pasienio kaimų gyventojai, neretai vaikai ir paaugliai. Įrodyti „žvalgų“ ryšį su neteisėtu cigarečių gabenimu yra labai sudėtinga, tad jie atsakomybės dažniausiai išvengia.

Kaip pažymėjo kalbinti teisėsaugos institucijų atstovai, „**vairuotojų**“ socialiniai požymiai skiriasi nuo „kojų“. Tai įvairaus amžiaus, dažnai jau šeimas sukūrę, darbus turintys ir norintys papildomai neteisėtai užsidirbti asmenys, organizatorių pasamdyti pervežti cigaretes (pareigūnų minėtos atlygio sumos – apie 100–150 EUR už reisą)¹⁴. Tiesa, byloje, išskyrus retus atvejus, kai yra nustatomi bendrininkai, vairuotojai laikosi gynybinės pozicijos, kad jie pažeidimą daro vieni patys, savo iniciatyva ir iš savo lėšų, nors jų turtinė padėtis ir gyvenimo būdas rodo, kad cigarečių kroviniui įsigyti reikalingų ryšių ir lėšų jie vargu ar gali turėti. Jie paprastai neturi baustumo ar teistumo, neretai tarp jų pasitaiko užsienio (Rusijos, Baltarusijos) piliečių.

Atlikto bylų anketavimo duomenys iš esmės patvirtino teisėsaugos institucijų atstovų išskirtus pažeidėjų požymius. Duomenys apie pažeidėjų lytį bei amžių viena-reikšmiškai parodo, kad už kontrabandą yra baudžiami daugiausia vyrai, iki 45 metų amžiaus. Moterų už šį pažeidimą nubaudžiama palyginus nedaug (žr. 5 paveikslą).

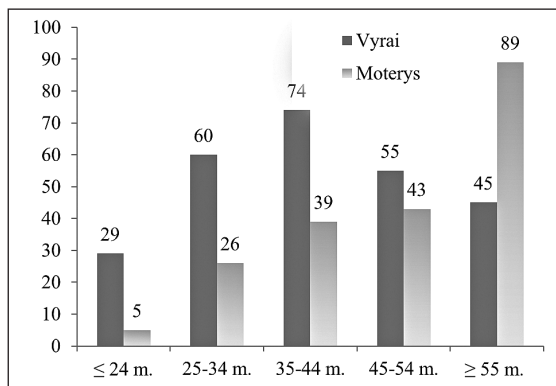
---

¹⁴ Bylų Jungtinėje Karalystėje tyrimo duomenimis, tenyščiams vairuotojams buvo mokama 50–70 £. Socialiniai vairuotojų požymiai taip pat iš esmės analogiški – šeimos žmonės, įvairaus amžiaus, neretai gan vėlai įsitraukę į neteisėtą veiklą, dažniausiai neteisti ir nebausti (*Van Duyn P. C. Organizing Cigarette Smuggling and Policy Making, Ending up in Smoke // Crime, Law and Social Change, 2003, No. 39, p. 308–309*).

5 paveikslas. Pagal ATPK 210 str. 1–2 dalis nubausti asmenys pagal amžių ir lytį, 2013 m.

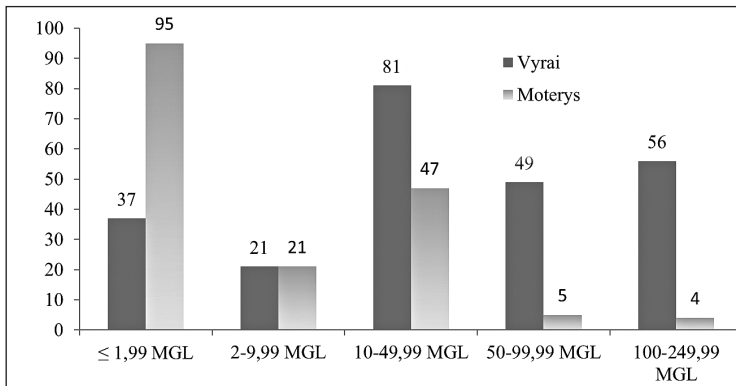
Kitoks vaizdas, kaip ir minėjo kalbinti teisėsaugos institucijų atstovai, matomas analizuojant nubaustuosius už neteisėtą disponavimą cigaretėmis. Tiesa, bylų analizė apėmė labai plačią veikų grupę, į kurią patenka ir prekyautojai, ir abiejų tipų gabentojai, taip pat ir neteisėto disponavimo organizatoriai. Ji apima asmenis, nubaustus už pakartotinį pažeidimą (nepriklausomai nuo cigarečių vertės) ir už pažeidimą pirmą kartą, jei cigarečių vertė yra nuo 10 iki 250 MGL. Tai kiek suniveliuoja pažeidėjų požymius. Vis dėlto matome, kad tarp moterų, kurios, kaip žinome, daugiausia yra prekyautojos, ryškiai dominuoja vyresnio amžiaus pažeidėjos ir ypač vyresnės nei 55 metų (žr. 6 paveikslą).

6 paveikslas. Pagal ATPK 163² str. 3–7 dalis nubausti asmenys pagal amžių ir lytį, 2013 m.

Matome, kad nė viena vyrų amžiaus grupė pernelyg neišsiskiria (žr. 6 paveikslą). Tai galima paaiškinti tuo, kad, kaip minėjo kalbinti teisėsaugos institucijų atstovai, „kojomis“ daugiau „dirba“ jaunesni, vairuotojai yra įvairaus, bet daugiau kiek brandesnio amžiaus.

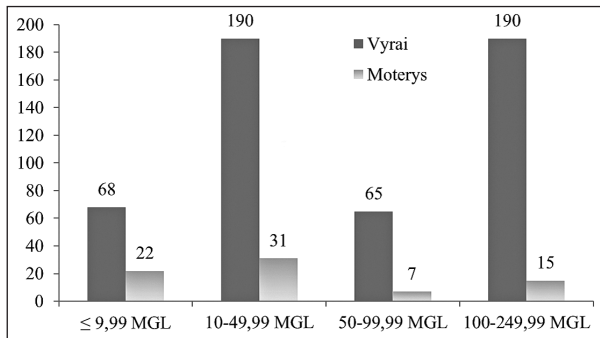
Iš duomenų apie cigarečių vertę (kiekius) vėlgi matome, kad moterys pažeidėjos daugiau sulaikomos su nedideliais kiekiais cigarečių, vyrai su didesniais (žr. 7 paveikslą).

7 paveikslas. Pagal ATPK 163² str. 3–7 dalis nubausti asmenys pagal cigarečių vertę ir lytį, 2013 m.¹⁵

Tokie duomenys vėlgi patvirtina teisėsaugos institucijų atstovų praktines išvalgas, kad tarp prekyautojų (jie sulaikomi dažniausiai su nedideliais cigarečių kiekiais ir dažnai pakartotinai) dominuoja moterys, o apyvarta stambesniais cigarečių kiekiais (gabenimu, sandėliavimu, organizavimu) užsiima daugiau vyrai.

Moterys praktiškai nedalyvauja gabenant didesnius cigarečių kiekius kontrabandos būdu (žr. 8 paveikslą). Į šią veikų kvalifikaciją nepatenka prekyautojų veikos, dominuoja „kojų“ ir vairuotojų veikos, tad moterų dalyvavimas apskritai yra nežymus.

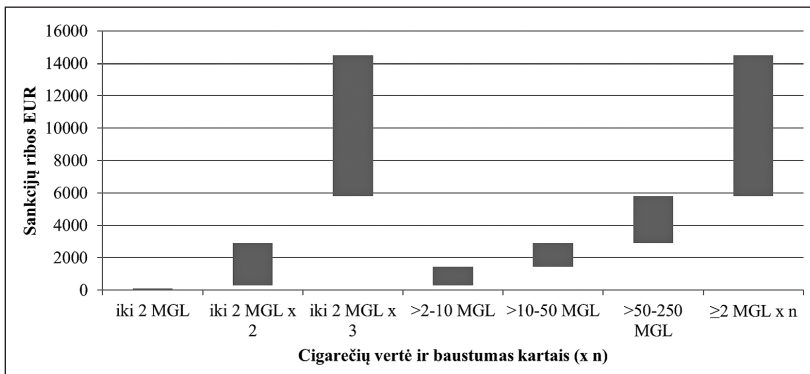
8 paveikslas. Pagal ATPK 210 str. 1–2 dalis nubausti asmenys pagal cigarečių vertę ir lytį, 2013 m.

¹⁵ Atkreiptinas dėmesys, kad šiame paveiksle nepakartotiniai pažeidimai (ATPK 163² str. 3–4 d.) apima atvejus, kur cigarečių vertė yra per 10 MGL. Disponavimo iki 10 MGL vertės cigaretėmis atvejai (ATPK 163² str. 5–7 d.) yra pakartotiniai. Tad šis paveikslas kartu parodo, kad moterys dominuoja ne tik tarp baudžiamų už neteisėtą disponavimą nedideliais kiekiais cigarečių, bet ir pakartotinai baudžiamų asmenų, o tai visiškai atitinka prekyautojų požymius.

ADMINISTRACINIŲ SANKCIJŲ UŽ NETEISĖTĄ DISPONAVIMĄ CIGARETĖMIS VERTINIMAS

Trumpai apibendrinant aptartus socialinius ir demografinius duomenis apie išaiškintus pažeidėjus, užsiimančius veikomis, susijusiomis su neteisėta cigarečių apyvarta, išskirtini akcentai, kurie reikšmingi vertinant nustatytų sankcijų proporcingumą, teisingumą ir efektyvumą. Pažymėtina, kad tokio tipo administraciniuose pažeidimuose (neįtraukiant pačių smulkesnių nepakartotinių pažeidimų) pastebimi socialiniai skirtumai tarp skirtingų grandžių ir skirtingas funkcijas atliekančių asmenų. Aukštesnių grandžių dalyviai, kontroliuojantys didžiąją dalį neteisėtos cigarečių apyvartos pelno, panaudoja dažnai socialiai pažeidžiamus asmenis žemesnių neteisėtos cigarečių apyvartos grandžių funkcijoms atlikti už santykinai simbolinį atlygį (ypač tai pasakytina apie „kojas“). Būtent žemiausių neteisėtos cigarečių apyvartos grandžių dalyviai („kojos“, prekiautojos (-ai)) patiria didžiausią riziką būti išaiškinti (taip pat ir pakartotinai) ir būti nubausti. Kartu tai reiškia, kad tarp didžiausią riziką būti išaiškintiems ir nubaustiems patiriančių asmenų yra nemaža dalis socialiai pažeidžiamų asmenų, kurių socialinis pažeidžiamumas yra vienas faktorių, provokuojančių pastaruosius asmenis įsitraukti ir pakartotinai daryti pažeidimus.

9 paveiksle ir 2 lentelėje parodytos 2016 metais dar vis galiojančio ATPK 163² straipsnyje nustatytos sankcijos už neteisėtą disponavimą cigaretėmis (ir kitomis akcizinėmis prekėmis).

9 paveikslas. ATPK 163² straipsnyje nustatytų sankcijų ribos

2 lentelė. ATPK 163² straipsnyje nustatytų sankcijų ribos (EUR)

	iki 2 MGL	iki 2 MGL x 2	iki 2 MGL x 3	2-10 MGL	10-50 MGL	50-250 MGL	≥2 MGL x n
min.	28	289	5792	289	1448	2896	5792
maks.	86	2896	14481	1448	2896	5792	14481

Iš ATPK 163² straipsnio sankcijų matyti vienareikšmė įstatymų leidėjo pozicija – siekis finansiškai sutriuškinti pakartotinai pažeidimus darančius asmenis, įskaitant ir užsiimančius smulkia prekyba¹⁶. Matome, kad maksimali sankcija už pakartotinai baudžiant už neteisėtą disponavimą iki 2 MGL vertės cigaretėmis (apytiksliai iki 3–3,5 bloko, iki 30–35 pakelių cigarečių, bet įskaitant ir atvejus, kai disponuojama vienu–dviem pakeliais) yra tokia pati, kokia yra maksimali sankcija pirmą kartą baudžiant už neteisėtą disponavimą iki 25 kartų didesnės vertės cigaretėmis (daugiau nei 1,5 dėžės, per 80 bloką). Jei asmuo baudžiamas trečią kartą už disponavimą iki 2 MGL vertės cigaretėmis, minimali (!) nuobauda tampa didesnė nei maksimali nuobauda už neteisėtą disponavimą iki 250 MGL (daugiau nei 7 dėžės, per 3500 pakelių!) vertės cigaretėmis. Pridurtina, kad iki 2011 metų balandžio mėnesio, kai buvo padidintos baudos, nustatytos baudžiamajame kodekse, maksimali bauda už neteisėtą disponavimą iki 2 MGL vertės cigaretėmis, kai asmuo baudžiamas trečią kartą, viršijo maksimalią baudą, kokia galėjo būti skirta už sunkų nusikaltimą – kriminalinį disponavimą cigaretėmis (BK 199² str.) ar kriminalinę kontrabandą (BK 199 str.) – 300 MGL, kuri atitiktų apie 11 300 EUR. Prisimenant „kojų“ ir pardavėjų socialinius požymius, jų veikų pobūdžio nulemtą didesnę riziką įkliūti (lyginant su organizatoriais ir stambesnių kiekių gabentojais), galiausiai nedidelį smulkaus pažeidimo žalingumą, dėl jo nesumokėtų mokesčių apimtį (iki 1,5 MGL), švelniai tariant, kyla abejonių, kiek socialiai teisinga buvo nusitaikyti būtent į pakartotinai įkliūnančius pažeidėjus, įskaitant ir smulkausius pažeidėjus, tik antraeilę reikšmę teikiant pažeidimo mastui. Taip pat abejotina, kiek prevencijos požiūriu efektyvu finansiškai triušškinti socialiai pažeidžiamus (ypač smulkius) pažeidėjus (primename, kad „kojos“ dirba už nedidelį atlygį). Žinia, kad didelė finansinė našta žmogui (skola valstybei dėl paskirtos didelės baudos), turinčiam skurdžias teisėtas pajamas, gali demotyvuoti jį ieškoti teisėtų pajamų (iš kurių būtų išieškoma milžiniška skola) ir vietoj to stumti ieškoti pragyvenimui neteisėtų pajamų (toliau verstis neteisėta cigarečių apyvarta) – apie tokius atvejus liudijo ir mūsų apklausti pareigūnai.

Įdomu, kad klausimas, ar sankcija už pakartotinį pažeidimą, įskaitant ir smulkius pažeidimus, kaip disponavimas iki 2 MGL vertės cigaretėmis (ATPK 163² straipsnio 6 dalis), viršijanti maksimalią baudą, kokia tuo metu buvo nustatyta už kriminalinę kontrabandą ir kriminalinį disponavimą akcizinėmis prekėmis, buvo iškeltas Konstituciniame Teisme. Teismas, konstatavęs, kad „nustatant sankcijas už teisės

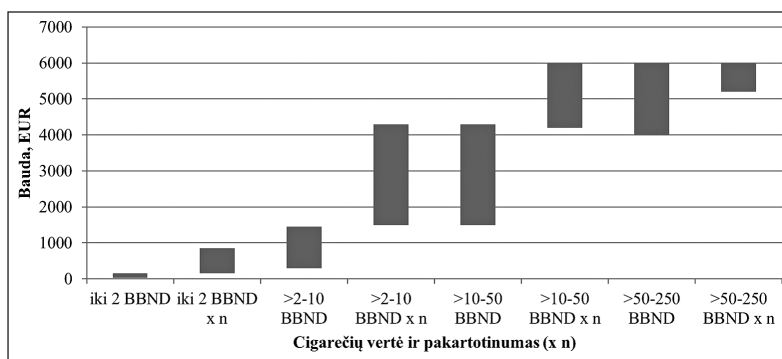
---

¹⁶ Siekį sutriuškinti pakartotinius pažeidėjus itin griežtomis sankcijomis atspindi ir amerikietiškoji vadinamoji „three strikes and you're out“ doktrina (žr. *Franklin E. Zimring, Gordon Hawkins, Sam Kamin, Punishment and Democracy: A Hard Look at Three Strikes' Overblown Promises. Punishment and Democracy: Three Strikes and You're Out in California // California Law Review, 2002/01/01, Vol. 90, p. 257, Database: LexisNexis Academic: Law Reviews*).

pažeidimus privalu paisyti konstitucinio teisinės valstybės principo, *inter alia* protingumo, teisingumo, proporcingumo reikalavimų“ ir kad „už teisės pažeidimus negalima nustatyti tokių bausmių arba nuobaudų (*inter alia* ir tokių jų dydžių), kurios būtų akivaizdžiai neproporcingos (neadekvačios) teisės pažeidimams ir bausmės ar nuobaudos paskirčiai“ padarė išvadą, kad „nėra jokių teisinių argumentų, dėl kurių už ATPK 163² straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalyje ar šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalyje nurodytas visuomenei pavojingas veikas įstatymų leidėjas negalėtų nustatyti būtent tokio dydžio piniginių baudų“¹⁷. Sunku suvokti loginį ryšį tarp šio sprendimo motyvų ir išvados, kaip ir iš jo išplaukiančią proporcingumo principo interpretaciją.

Sveikintina, kad nuo 2017 metų (galbūt) įsigaliosiančiame Administracinių nusižengimų kodekse vadovaujamosi jau kiek kitokia proporcingumo principo interpretacija ir maksimali sankcija už smulkų pakartotinį¹⁸ neteisėtą disponavimą cigaretėmis yra gerokai mažinama. Antai asmeniui, ne pirmą kartą baudžiamam už disponavimą iki 2 bazinių baudų ir nuobaudų dydžių (BBND) vertės cigaretėmis – nuo 2900 EUR (antrą kartą baudžiant) ar net 14,5 tūkst. EUR (trečią kartą baudžiant) iki 850 EUR (nesvarbu, kelintą kartą pakartotinai baudžiant).

10 paveikslas. ANK 209 straipsnyje nustatytų sankcijų ribos

¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas byloje Nr. 01/04 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163² straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta248/content>>.

¹⁸ ANK sąvoka „baustas asmuo“ keičiama į „pakartotinio pažeidimo“ sąvoką, tačiau sąvokos turinys iš esmės nesikeičia – požymio esmę sudaro naujo pažeidimo padarymas po ankstesnio nubaudimo, jeigu yra praėję mažiau nei metai po nuobaudos įvykdymo (ANK 40 straipsnis).

3 lentelė. ANK 209 straipsnyje nustatytų sankcijų ribos, EUR

	iki 2 BBND	iki 2 BBND pakartotinai	>2–10 BBND	>2–10 BBND pakartotinai	>10–50 BBND	>10–50 BBND pakartotinai	>50–250 BBND	>50–250 BBND pakartotinai
min.	30	150	300	1500	1500	4200	4000	5200
maks.	150	850	1450	4300	4300	6000	6000	6000

Pažymėtina, kad pakartotinumų požymis nėra sureikšminamas (nėra kvalifikuojantis požymis) taikant administracinę atsakomybę už kontrabandą (tiek ATPK 201 straipsnį, tiek ANK 208 straipsnį) ir taikant baudžiamąją atsakomybę tiek už kontrabandą, tiek už neteisėtą disponavimą akcizinėmis prekėmis (BK 199, 199² straipsniai). Turint galvoje, kad akcizinių prekių kontrabanda ir neteisėtas disponavimas šiomis prekėmis yra to paties reiškinio itin glaudžiai susijusios dalys, įstatymų leidėjo pozicija dėl baudimo pakartotinumų požymio reikšmės yra aiškiai nenuosekli. Tačiau pakartotinumų kaip kvalifikuojančio požymio problematika yra plati ir gili tema, kuri bus išplėtotą kituose mokslo darbuose.

IŠVADOS

1. Neteisėto disponavimo cigaretėmis (įskaitant kontrabandą) administraciniuose pažeidimuose (neįtraukiant pačių smulkesnių nepakartotinių pažeidimų) pasitebimi socialiniai ir demografiniai skirtumai tarp skirtingų grandžių ir skirtingas funkcijas atliekančių asmenų.
2. Aukštesnių grandžių dalyviai, kontroliuojantys didžiąją dalį neteisėtos cigarečių apyvartos pelno, panaudoja dažnai socialiai pažeidžiamus asmenis žemesnių neteisėtos cigarečių apyvartos grandžių funkcijoms atlikti už santykinai simbolinį atlygį.
3. Būtent žemiausių neteisėtos cigarečių apyvartos grandžių dalyviai patiria didžiausią riziką būti išaiškinti (taip pat ir pakartotinai) ir būti nubausti itin griežtomis administracinėmis sankcijomis. Tai visų pirma gabentojai per ar iš „žaliosios zonos“ ir žemiausio lygmens prekybininkai. Tad kovos su neteisėta cigarečių apyvarta represinis spaudimas administracinėse bylose (kuris ypač didelis pakartotiniams pažeidėjams) labiausiai liečia šias (dažnai socialiai pažeidžiamas) asmenų grupes, o ne organizatorius, kurie yra ir didžiosios neteisėto pelno dalies gavėjai.
4. Administracinių nusižengimų kodekse įstatymų leidėjas (pagaliau) iš dalies sprendžia pakartotinumų požymio pernelyg didelio sureikšminimo ir sankcijų už pakartotinai padaromus pažeidimus neproporcingumo problemą jas gerokai švelnindamas.

ŠALTINIAI

1. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1.
2. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas // Teisės aktų registras, 2015-07-10, Nr. 2015-11216
3. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso papildymo 68-1, 357-1 straipsniais ir 29, 33, 59, 65, 71, 73, 74, 168, 182, 183, 184, 191, 209, 243, 247, 254, 264, 269, 274, 309, 334, 372, 373, 377, 378, 380, 381, 422, 423, 424, 427, 589, 603, 608, 610, 615, 620, 621, 622, 634, 640, 642, 644, 649, 651, 652, 659, 662, 668, 673, 675 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas // Teisės aktų registras, 2016-03-25, Nr. 2016-06343.
4. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos. 2012 m. gruodžio 13 d. Nr. XII-51. Prieiga per internetą: <<http://www.lsadps.lt/vyriausybes-programa-2012-2016%20m..lsa?id=26>>.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas byloje Nr. 01/04 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163² straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta248/content>>.
6. Lietuvos Respublikos teismų sprendimai administracinėse bylose, įsiteisėję 2003 metais: pagal ATPK 163² straipsnio 3–7 dalis (500 sprendimų) ir bylose pagal ATPK 210 straipsnio 1–2 dalis (600 sprendimų).
7. *Franklin E. Zimring, Gordon Hawkins, Sam Kamin, Punishment and Democracy: A Hard Look at Three Strikes' Overblown Promises. Punishment and Democracy: Three Strikes and You're Out in California // California Law Review, 2002/01/01, Vol. 90 // Database: LexisNexis Academic: Law Reviews.*
8. *Van Duyn P. C. Organizing Cigarette Smuggling and Policy Making, Ending up in Smoke // Crime, Law and Social Change, 2003, No. 39, p. 285–317.*
9. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos. Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvoje (Forma_1G).
10. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos. Duomenys apie nusikalstamumą Lietuvoje (Forma_1Ž).
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija. Šešėlinė ekonomika. Kontrolės rezultatai ir tendencijos 2009–2014 m. Prieiga per internetą: <http://www.vdi.lt/PdfUploads/ND_SeselineEkonomika.pdf>.

12. Pusiau struktūruoti interviu su policijos pareigūnais (po vieną iš Vilniaus, Merkinės, Tauragės, Vilkaviškio, Šalčininkų), Vilniaus miesto, Varėnos, Vilkaviškio, Tauragės ir Šalčininkų rajonų apylinkės teisėjais, dviem muitinės kriminalinės tarnybos pareigūnais, Muitinės departamento mokesčių administravimo skyriaus pareigūnu, dviem Valstybinės mokesčių inspekcijos Akcizų administravimo departamento pareigūnais, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apygardų prokurorais. Iš viso 16 interviu.

Skirmantas BIKELIS

Law Institute of Lithuania

Renata GIEDRYTĖ-MAČIULIENĖ

Law Institute of Lithuania

Judita VENCKEVIČIENĖ

Law Institute of Lithuania

ILLEGAL TRADE OF CIGARETTES: THE ANALYSIS OF CHARACTERISTICS OF OFFENDERS PUNISHED BY ADMINISTRATIVE SANCTIONS

Summary

The efficient control of trafficking of goods and other activities of “shadow economy” is among the priorities of the Program for 2012-2016 of the Government of the Republic of Lithuania. In order to control these phenomena effectively, among the other things, it is necessary to have the clear understanding of people who involve in these acts as well people get caught and punished by the law enforcement institutions. This article aims to describe the socio-demographic portrait of offenders who were punished for illegal trade of cigarettes. It also aims at showing the correlations between the characteristics of the offences and the properties of the offenders who commit them. The research analysis has been done on the basis of the 600 judgements in administrative cases of smuggling of cigarettes (Art. 210 of the Code of Administrative Offences) and 500 judgements in the cases on storage, transportation, usage or realization of cigarettes in violation of established procedures (Art. 163² of the Code of Administrative Offences) which came into force in 2013. Another source of data was 16 interviews with representatives of the law enforcement institutions (police officers, judges, prosecutors, officers of customs and State tax inspectorate). The results of the analysis showed that there are significant socio-demographic differences among the offenders who had the different roles and functions in the cases of illegal trade of cigarettes. The higher level offenders, who control the main share of the illegal trade profits, involve socially vulnerable persons to execute lower chain functions (e. g. carrying the boxes of cigarettes, also work at the lowest retail level). The latter offenders face the highest risk of being detected and become the main targets of severe administrative sanctions (especially for repeated offences). Thus, the repressive pressure of the fight against illegal trade of cigarettes mainly affects these socially vulnerable persons instead of high profile offenders. The latter considerations and systemic analysis of the sanctions for illegal trafficking of excise goods allow to conclude that current sanctioning regime does not comply with the principle of social justice, proportionality and effectiveness. However the new Code on Administrative Infringements provides for significant positive reform of the sanctioning of illegal trafficking of excise goods.